

3213 SAYILI MADEN KANUNU UYARINCA MADEN HUKUKUNDA KAMULAŞTIRMA USULÜ

Muradiye ÇEVİKÇELİK*

ÖZ

Madenler, fiziki koşullar sebebiyle buldukları arazide üretilmek zorundadır. İşletme aşamasında, ruhsat alanında gerekli bina ve tesisler inşa edilerek işletme faaliyetlerine başlanacaktır. Ancak ruhsat alanının özel hukuk kişinin mülkiyetinde olması halinde, ruhsat sahibine söz konusu taşınmaz üzerinde tasarrufta bulunma imkânının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda Maden Kanunu'nda ruhsat sahibi lehine özel hukuk kişisine ait taşınmaz üzerinde irtifak ve/veya intifa hakkı tesis edilebileceği veya taşınmazın kamulaştırılabileceği ifade edilmiştir. Ruhsat alanının kamulaştırılması, idarenin taşınmaz malı cebren elde etmesi dolayısıyla mülkiyet hakkının özüne dokunan bir uygulamadır. Dolayısıyla, kamulaştırma işleminin maden hukukuna özgü yönlerinin ortaya konulması bir gerekliliktir. Bu makale kapsamında öncelikle kamulaştırma kurumuna ilişkin temel noktalara değinilecektir. Sonrasında ise kamulaştırmaya ilişkin Maden Kanunu'nun 46. maddesinde yer alan ayrıksı düzenlemeler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Maden Hukuku, Kamulaştırma, Maden İşletme Ruhsatı, Kamu Yararı, Geri Alma Hakkı.

THE EXPROPRIATION PROCEDURE IN MINING LAW ACCORDING TO THE MINING LAW NUMBER 3213

ABSTRACT

Minerals, because of physical conditions, must be produced in the land where they are located. In the operation phase, the necessary buildings and facilities will be built in the license area and operational activities will begin. However, if the license area is the property of the private person, the licensee must be given the opportunity to work on the real estate. In this context, it is stated in the Mining Law that right of easement and/or right of usufruct can be established on the real estate of the private person in favor of the licensee or that the real estate can be expropriated. The expropriation of the license area is an application that touches the essence of the right of property. Because the administration obtains real estate by force. Therefore, it is a necessity to reveal the expropriation process in the Mining Law. In this article,

* Ar. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı,
e-posta:mcevikcelik@erbakan.edu.tr,

ORCID ID: 0000-0002-6502-4076.

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.682811

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 16/09/2019

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 11/11/2019

firstly, the outlines of the expropriation will be addressed. Subsequently, the especial regulations in Article 46 of the Mining Law on expropriation will be discussed.

Keywords: Mining Law, Expropriation, Mining License, Public Interest, Right to Restitution.

GİRİŞ

Maden kavramı, uygulamada ve doktrinde üzerinde uzlaşılan bir tanım mevcut olmamakla birlikte, genel olarak, iç ve/veya dış doğal etkenlerle yer kabuğunda oluşan ve ekonomik değere sahip olan mineraller şeklinde ifade edilmektedir¹.

Hukuki, ekonomik ve siyasi alanda oldukça önem taşıyan madenler için hukukumuzdaki temel düzenleme Anayasa'nın "*Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi*" başlıklı 168. maddesidir². Her ne kadar 168. maddede tabii servet ve kaynaklar ifadesi tanımlanmamış ve söz konusu kavramın kapsamına giren maddeler sayılmamış olsa da, maden kavramının tabii servet ve kaynaklardan biri³ ve belki de en önemlisi olduğu aşikârdır. Zira madenler insanlık tarihine yön veren pek çok gelişmenin itici gücü olmasının yanı sıra⁴, milyonlarca insanın ölümüne yol açan ve dünyayı kana bulayan savaşların da en önemli nedenlerinden birisidir.

¹ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olan Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün sitesinde yer alan Maden Terimleri Sözlüğü'nde maden kavramı şöyle tanımlanmıştır: "*1) Yer kabuğunun kimi bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenler nedeni ile oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral bileşimi. 2) Kendine özgü bir parıltısı olan, genellikle elektriği ve ısıyı ileten, oksijenle birleşerek bazal etki veren (basit cisim) element. 3) Maden ocağı, -işletmesi*" Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü: Maden Terimleri Sözlüğü, (<http://www.etimaden.gov.tr/maden-terimleri-sozlugu/m-harfi-ile-baslayanlar#>, Erişim Tarihi: 25.08.2019).

² "**Madde 168** – *Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.*"

³ GÖĞER, s. 38-40; GÜNAY, s. 19; KIRBAŞ, s. 25.

⁴ Madencilik faaliyetlerinin önemine ilişkin değerlendirmeler için bkz. ÇİTİL, s. 35-38.

Taşıdığı ekonomik ve stratejik önem karşısında madenler, hukukumuzda pek çok yasal düzenlemede ele alınmaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan temel düzenleme ise 3213 sayılı Maden Kanunu (MK)⁵’dur.

Öncelikle ifade edilmelidir ki, yukarıda verilen tanım maden kavramının bilimsel bir ifadesidir. Her ülke, kendi politikaları doğrultusunda mevzuatında “*maden*” olarak adlandırdığı kavramın kapsamını belirlemede özgürdür. Bu durum bilimsel açıdan maden olarak değerlendirilen bir maddenin hukuki açıdan maden sayılmaması ve maden kanunu kapsamında değerlendirilmemesi sonucunu doğurmaktadır. Aynı doğrultuda bilimsel açıdan maden olarak değerlendirilmeyen bir maddenin hukuki açıdan maden sayılıp maden kanunu kapsamına dâhil edilmesi mümkündür⁶. Mevzuatımızda da “*maden*” kavramı, Maden Kanunu’nun 2. maddesi ile tanımlanmış ve madenler beş gruba ayrılarak ele alınmıştır⁷.

⁵ 15.06.1985 tarih ve 18785 sayılı Resmi Gazete.

⁶ GÜLAN, (2008), s. 129.

⁷ “Madenler:

Madde 2 – (Değişik: 26/5/2004 – 5177/1 md.) *Yer kabuğunda ve su kaynaklarında tabii olarak bulunan, ekonomik ve ticarî değeri olan petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan her türlü madde bu Kanuna göre madendir.*

Madenler aşağıda sıralanan gruplara göre ruhsatlandırılır:

I. Grup madenler

a) *İnşaat ile yol yapımında kullanılan ve tabiatta doğal olarak bulunan kum ve çakıl.*

b) *Tuğla-kiremit kili, Çimento kili, Marn, Puzolanik kayaç (Tras) ile çimento ve seramik sanayilerinde kullanılan ve diğer gruplarda yer almayan kayaçlar.*

II. (Değişik: 10/6/2010-5995/1 md.) Grup madenler

a) (Değişik: 4/2/2015-6592/1 md.) *Kalsit, Dolomit, Kalker, Granit, Andezit, Bazalt gibi kayaçlardan agregâ, hazır beton ve asfalt yapılarak kullanılan kayaçlar.*

b) *Mermer, Traverten, Granit, Andezit, Bazalt gibi blok olarak üretilen taşlar ile dekoratif amaçla kullanılan doğal taşlar.*

c) (Ek: 4/2/2015-6592/1 md.) *Kalsit, Dolomit, Kalker, Granit, Andezit, Bazalt gibi kayaçlardan entegre çimento, kireç ve kalsit öğütme tesisinde kullanılan kayaçlar.*

III. Grup madenler

Deniz, göl, kaynak suyundan elde edilecek eriyik halde bulunan tuzlar; karbondioksit (CO2) gazı (jeotermal, doğal gaz ve petrollü alanlar hariç) Hidrojen Sülfür (7/3/1954 tarihli ve 6326 sayılı Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla).

IV. Grup madenler

a) *Kaolen, Dikit, Nakrit, Halloysit, Endellit, Anaksit, Bentonit, Montmorillonit, Baydilit, Nontronit, Saponit, Hektorit, İllit, Vermikülit, Allofan, İmalogit, Klorit, Sepiyolit, Paligorskit (Atapuljit), Loglinit ve bunların karışımı killer, Refrakter killer, Jips, Anhidrit, Alümit (Şap), Halit, Sodyum, Potasyum, Lityum, Kalsiyum, Magnezyum, Klor, Nitrat, İyot, Flor, Brom ve*

Anayasa'nın 168. maddesi ve Maden Kanunu'nun 4. maddesi uyarınca madenler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır⁸. Bu durum Anayasa'nın 168. maddesinde “*Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir*”, Maden Kanunu'nun 4. maddesinde ise “*Madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, içinde buldukları arzın mülkiyetine tabi değildir*” şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu hükümler hukukumuzda madenler açısından

diğer tuzlar, Bor tuzları (Kolemanit, Uleksit, Borasit, Tinkal, Pandemit veya bünyesinde en az %10 B2O3 içeren diğer Bor mineralleri), Stronsiyum tuzları (Selestin, Stronsiyanit), Barit, Vollastonit, Talk, Steattit, Pirofillit, Diatomit, Olivin, Dunit, Sillimanit, Andaluzit, Dumortiorit, Disten (Kyanit), Fosfat, Apatit, Asbest (Amyant), Manyezit, Huntit, Tabii Soda mineralleri (Trona, Nakolit, Davsonit), Zeolit, Pomza, Pekştayn, Perlit, Obsidyen, Grafit, Kükürt, Flüorit, Kriyolit, Zımpara Taşı, Korundum, Diyasporit, Kuvars, Kuvarsit ve bileşiminde en az %80 SiO2 ihtiva eden Kuvars kumu, Feldispat (Feldispat ve Feldispatoid grubu mineraller), Mika (Biyotit, Muskovit, Serisit, Lepidolit, Flogopit), Nefelinli Siyenit, Kalsedon (Sileks, Çört).

b) Turba, Linyit, Taşkömürü, (...) Antrasit, Asfaltit, Bitümlü Şist, Bitümlü Şeyl, (...)Kokolit ve Sapropel (Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla).

c) Altın, Gümüş, Platin, Bakır, Kurşun, Çinko, Demir, Pirit, Manganez, Krom, Civa, Antimuan, Kalay, Vanadyum, Arsenik, Molibden, Tungsten (Volframit, Şelit), Kobalt, Nikel, Kadmiyum, Bizmut, Titan (İlmenit, Rutil), Alüminyum (Boksit, Gipsit, Böhmüt), Nadir toprak elementleri (Seryum Grubu, Yitriyum Grubu) ve Nadir toprak mineralleri (Bastnazit, Monazit, Ksenotim, Serit, Oyksenit, Samarskit, Fergusonit), Sezyum, Rubidyum, Berilyum, İndiyum, Galyum, Talyum, Zirkonyum, Hafniyum, Germanyum, Niobyum, Tantalyum, Selenyum, Telluryum, Renyum.

ç) (Ek: 4/2/2015-6592/1 md.) Uranyum, Toryum, Radyum gibi elementleri içeren radyoaktif mineraller ve diğer radyoaktif maddeler.

V. Grup madenler Elmas, Safir, Yakut, Beril, Zümrüt, Morganit, Akuvamarin, Heliodor, Aleksandirit, Agat, Oniks, Sardoniks, Jasp, Karnolin, Heliotrop, Kantaşı, Krizopras, Opal (İrize Opal, Kırmızı Opal, Siyah Opal, Ağaç Opal), Kuvars kristalleri (Ametist, Sitrin, Neceftaşı (Dağ kristali), Dumanlı Kuvars, Kedigözü, Avanturin, Venüstaşı, Gül Kuvars), Turmalin (Rubellit, Vardelit, İndigolit), Topaz, Aytaşı, Turkuaz (Firuze), Spodümen, Kehribar, Lazurit (Lapislazuli), Oltutaşı, Diopsit, Amazonit, Lületaşı, Labrodorit, Epidot (Zeosit, Tazonit), Spinel, Jadeit, Yeşim veya Jad, Rodonit, Rodokrozit, Granat Minarelleri (Spesartin, Grosüller Hessianit, Dermontoit, Uvarovit, Piroop, Almandin), Diaspor Kristalleri, Kemererit.

VI. (Ek: 10/6/2010-5995/1 md.; Mülga: 4/2/2015-6592/1 md.)

Bu gruplarda yer alan madenlerin özellikleri ile bu maddede yer almayan bir madenin grubunun tespitine ait esas ve usuller Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Bu Kanuna göre verilen ruhsatlar başka amaçla kullanılmaz.”

⁸ Doktrinde ve yargı kararlarında “*devletin hüküm ve tasarrufu altında olma*” ifadesinin anlamı ve içeriği üzerinde görüş birliği bulunmamaktadır. En genel ifadeyle devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler, “*devletin, devlet olma vasfı dolayısıyla egemenliği altında bulundurduğu yerlerdir*”. ŞİMŞEK, s. 96; Bu husustaki tartışmalar için bkz. SÖYLER, s. 62-66.

kamu mülkiyeti sisteminin⁹ kabul edildiğinin bir göstergesidir¹⁰.

Madenler açısından kamu mülkiyeti sisteminin kabul edilmesi, madenin bulunduğu arazi sahibinin mülkiyet hakkının¹¹ sınırlandırılması sonucunu doğurmaktadır. Zira madenlerin mülkiyetinin arazın mülkiyetinden ayrı tutularak devletin hüküm ve tasarrufu altına sayılması, taşınmaz malikinin mülkiyet hakkının dikey kapsamına¹² müdahale niteliği taşımaktadır. Mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilceğini ifade eden Anayasa'nın 35. maddesinin 2. fıkrası karşısında, mülkiyet hakkının dikey kapsamına Anayasa'nın 168 ve Maden Kanunu'nun 4. maddesi ile getirilen sınırlandırmalar hukuka uygundur. Zira madencilik faaliyetlerinin yürütülmesinde kamunun yararı olduğu aşikârdır¹³.

Ülkemizde Maden Kanunu uyarınca madenlerin işletilmesinde ruhsat usulü¹⁴ uygulanmaktadır. Madencilik faaliyetinde bulunmak isteyen kişiler, öncelikle idareye başvurarak maden arama ruhsatı almak zorundadırlar¹⁵. Arama döneminde ruhsata dayanılarak yürütülen arama faaliyetleri neticesinde, keşfedilen maden yatağındaki madeni çıkarmak ve bu amaçla çeşitli tesisler

⁹ GÜLAN'a göre, "hüküm ve tasarruf" ifadesi yeterince açık değildir. Ancak bu ifade ile özel mülkiyetin kastedilmediği aşikârdır. GÜLAN, (1999), s. 84.

¹⁰ AZRAK, s. 3-4; ERDOĞAN, s. 48; FINDIKLIGİL, s. 78-80; GÖĞER, s.136; KALABALIK, s. 309; ÖGÜTÇÜ, s. 206; TELLİ, s. 48-49; TÜRK, s. 83-85. YILDIZ, s. 1976.

¹¹ "...Mülkiyet hakkı yatay ve dikey olarak taşınmazda kanunla yapılan sınırlamalar dışında sahibine tam bir kullanma ve buna elatma halinde ise eksiksiz koruma sağlar..." Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, T. 05.04.2007, E. 2007/1236, K. 2007/3613, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

¹² Mülkiyet hakkının dikey kapsamı 4721 sayılı Medeni Kanun'un 718. maddesinde şöyle düzenlenmiştir: "Madde 718- Arazi üzerindeki mülkiyet, kullanılmasında yarar olduğu ölçüde, üstündeki hava ve altındaki arz katmanlarını kapsar.

Bu mülkiyetin kapsamına, yasal sınırlamalar saklı kalmak üzere yapılar, bitkiler ve kaynaklar da girer."

¹³ GÜLAN, (2008), s. 238; ÖZTOPRAK, s. 53-54; TELLİ, s. 77; ÇİTİL; s. 29; GÜNAY'a göre ise "Her türlü Madencilik faaliyeti kamu yararına değildir, somut olayın durumuna göre kamu yararı olup olmadığına karar verilmelidir" GÜNAY, s. 83.

¹⁴ Ruhsat usulü, kanunda açıkça öngörülme kaydıyla, bir kamu hizmetinin idarenin tek taraflı işlemiyle ve işlevsel denetimi altında özel hukuk kişilerine gördürülmesidir. GÜLAN, (1987), s. 69, GÜNDAY, s. 362; Ruhsat kurumunun, kamu hizmetinin özel kesime gördürülmesi yöntemi olarak kabul edilemeyeceğine ilişkin görüş için bkz. KARAHANOGULLARI, s. 324-326.

¹⁵ Maden Kanunu'nun 16. maddesinin ilk fıkrası uyarınca; II. grup (b) bendi, III. grup, IV. grup madenler ile V. grup madenler arama ruhsatı ile aranacaklardır. I. grup, II. grup (a) ve (c) bendi madenler içinse doğrudan işletme ruhsatı verilecektir.

kurmak isteyen kişilerin idareye başvurarak maden işletme ruhsatı almaları gerekmektedir¹⁶ (MK m. 24).

Maden arama veya işletme ruhsatı alınması, ruhsat sahibine ruhsata konu alan üzerinde doğrudan madencilik faaliyetlerinde bulunmak konusunda bir yetki vermemektedir. Zira Anayasa'nın 35. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, mülkiyet hakkı yalnızca kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla kanunla sınırlandırılabilir. Dolayısıyla tipik bir idari işlem olan ruhsat işlemi¹⁷ ile kişilerin mülkiyet haklarının sınırlandırılması mümkün değildir. Bu kapsamda ruhsat sahibine ruhsata konu alanda madencilik faaliyetlerinde bulunabilmesi için Maden Kanunu'nda iki farklı yol öngörülmüştür: İrtifak veya intifa hakkının tanınması ve kamulaştırma. Bu çalışmanın konusunu maden hukukuna özgü yönleriyle Maden Kanunu'nun 46. maddesinde düzenlenen kamulaştırma işlemi oluşturmaktadır. Maden hukukunda kamulaştırma işleminin kendine has yönlerinin daha iyi anlaşılması amacıyla, öncelikle 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu (KK)¹⁸'nda öngörülen usul ve esaslar kısaca ele alınacaktır. Sonrasında ise Maden Kanunu'nun 46. maddesi çerçevesinde, kamulaştırma işleminin maden hukukunda farklılık arz eden yönleri üzerinde durulacaktır.

I. KAMULAŞTIRMA¹⁹

Kamulaştırma, devlet veya diğer kamu tüzel kişilerinin, kamu yararını gerçekleştirmek için ihtiyaç duydukları özel kişilere ait taşınmaz malların tamamının veya bir kısmının, gerçek değerini peşin ödemek kaydıyla ve maliklerin rızalarına bakmaksızın, kanunda gösterilen usul ve esaslar

¹⁶ ÇEVİKÇELİK, s. 109-110; GÖĞER, s. 207; TELLİ, s.102.

¹⁷ Ruhsat işlemi, özel, somut ve kişisel bir düzenleme niteliği taşıdığı için birel işlem olarak adlandırılmaktadır. Birel işlem kapsamında yapılan şart işlem-sübjektif işlem ayrımında ise ruhsat işlemi şart işlem olarak değerlendirilmektedir. Zira şart işlem ile bir kişi veya nesne, önceden genel, soyut ve kişilik dışı kurallarla belirlenmiş bir hukuki statüye sokulmakta veya o hukuki statüden çıkarılmaktadır. AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 330-331.

¹⁸ 08.11.1983 tarih ve 18215 sayılı Resmi Gazete.

¹⁹ 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu kapsamında yapılacak kamulaştırmalara ilişkin usul ve esasların ayrıntılı olarak ele alınması ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturacak niteliktedir. Dolayısıyla maden hukukuna özgü yönlerinin karşılaştırma yapılarak daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bu başlık altında kamulaştırma süreci genel hatlarıyla ele alınacaktır.

doğrultusunda kamu gücü²⁰ kullanarak elde etmeleridir²¹. Anayasa'nın 46. maddesinde düzenlenen kamulaştırma, 35. maddede yer alan mülkiyet hakkına önemli bir müdahaledir²². Zira 35. madde ile kamu yararı gerektirdiğinde mülkiyet hakkının kanunla sınırlandırılabilmesi kabul edilmiştir. Oysa kamulaştırma ile özel hukuk kişinin mülkiyet hakkı sınırlandırılmamakta, tamamen ortadan kaldırılmaktadır²³. Dolayısıyla kamulaştırma işlemi mülkiyet hakkının özüne dokunan bir uygulamadır²⁴. Ancak Anayasa'nın 46. maddesinde ve Kamulaştırma Kanunu'nda belirtilen usul ve esaslara uygun hareket etmek kaydıyla, devlet veya kamu tüzel kişilerinin kamu yararının gerektirdiği hallerde özel hukuk kişilerinin taşınmaz mülkiyetine müdahalelerde bulunmaları hukuka aykırı bir nitelik taşımayacaktır²⁵. Zira bu aşamada özel mülkiyetin cebren iktisabı, keyfi ve zorbalıkla yapılan bir iktisap değildir²⁶.

Kamulaştırma ile söz konusu taşınmaz maliki, kamu yararını gerçekleştirmek uğruna mülkiyet hakkından fedakârlıkta bulunmak ve

²⁰ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, eski tarihli bir kararında, kamulaştırmanın hukuki niteliğine ilişkin ortaya atılan teorilerden biri olan zorla satın alma teorisine kararını dayandırmış ve kamulaştırmanın satım sözleşmesinin özel bir türü olduğunu şöyle ifade etmiştir: "... Kamulaştırma alıcı kamu idaresinin yahut da 6309 sayılı Yasada gösterildiği gibi özel bir kişinin veya kuruluşun isteği üzerine idare tarafından açıklanan tek taraflı bir işlemle bir taşınmazın mülkiyetinin Anayasa ve Yasada gösterilen yollarla idareye temlik edilmesidir. Bu işlem niteliğine göre alım satımın bir özel türüdür. Davacının malı böyle bir işlem gereğince idarece alınınca malının parasını derhal ve peşinen ödemesi gerekir. Bu işlem yapılmazsa alıcı idare kendiliğinden mütemerrit duruma düşer. Çünkü alım satım işlemlerinde her iki tarafın mal parasını koşul olarak aynı zamanda ödemesini Yasa buyurmuştur..." Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, T. 06.04.1976, E. 1976/2856, K. 1976/3659, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 1976, s. 711; Zorla satın alma teorisine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. DÜREN, s. 17; ÖZYÖRÜK, s. 99; ZEVLİLİLER, s. 950; Bugün için kamulaştırma, kamu gücü kullanılarak tesis edilen idari bir tasarruf olup kamu hukuku işlemi niteliği taşımakta ve kamulaştırma sürecinde taşınmaz sahibinin rızasının olup olmaması önem arz etmemektedir. DÜREN, s.18.

²¹ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 591; ARTUKMAÇ, s. 11; ATAY, s. 810; GÖVEN, s. 248-249; GÖZLER, s. 646; ŞAHİN, s. 607; GÜNDAY, s. 250; KIRATLI, s. 55; KIRBAŞ, s. 61; KUTLU, s. 6-7; ÖZYÖRÜK, s. 230; ZEVLİLİLER, s. 938.

²² Kamulaştırmanın mülkiyetten doğan ödev niteliğinde olup olmadığına ilişkin tartışmalar için bkz. DÜREN, s. 19-21; KUTLU, s. 10-12; ZEVLİLİLER, s. 946-948.

²³ DÜREN, s. 9.

²⁴ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 591.

²⁵ KUTLU, s. 52.

²⁶ KIRATLI, s. 55.

toplumdaki diğer bireylere kıyasla daha ağır bir külfete katlanmak zorundadır²⁷. Kamulaştırma işlemi ile taşınmaz sahibi aleyhine bozulan dengenin tekrar sağlanması sosyal devlet ve hukuk devleti ilkelerinin bir gereğidir. Zira temel hak ve özgürlükleri tanıyıp güvence altına alan hukuk devletinde, kamu yararı amacıyla hareket edilse dahi, toplumdaki bir bireyin diğer bireylere kıyasla daha ağır külfetlere karşılıksız olarak katlanması beklenemez²⁸. Bu doğrultuda Anayasa'nın 46. maddesinde, kamulaştırılacak taşınmazın gerçek karşılığının peşin²⁹ ve nakden³⁰ ödenmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu kamulaştırma bedelinin ödenmesiyle, taşınmazı kamulaştırılan özel hukuk kişinin katlandığı fedakârlık denkleştirilmektedir³¹.

Anayasa'nın 46. maddesi ile düzenlenen bir diğer husus, özel mülkiyette bulunan taşınmazlar üzerinde idari irtifak³² kurulmasıdır. Kamulaştırma Kanunu'nun 4. maddesi ile amaç için yeterli olduğu durumlarda özel mülkiyette bulunan taşınmaz malın tamamen veya kısmen kamulaştırılması yerine, taşınmaz üzerinde idari irtifak tesis edilmesi yoluna başvurulabileceği ifade edilmiştir³³. İrtifak hakkının tesisinde ise kamulaştırma usulü uygulanacaktır.

Kamulaştırma, idari işlem niteliği taşımakla birlikte, önce idari sonrasında ise adli olmak üzere iki farklı aşamadan geçilerek tesis

²⁷ ULUSAN, s. 114-118; ZEVKLİLER, s. 946.

²⁸ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 116.

²⁹ Kamulaştırma bedelinin peşin ödenmesi kuraldır. Öte yandan Anayasa'nın 46. maddesi uyarınca, "tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm" amaçlarıyla yapılacak kamulaştırmalarda, taksitlendirme süresinin beş yılı aşmaması, taksitlerin eşit olması ve taksitler için kamu alacaklarına uygulanan en yüksek faizinin uygulanması kaydıyla kamulaştırma bedelinin taksitle ödenmesinin kararlaştırılabileceği kabul edilmiştir. Ancak kamulaştırılan taşınmazı doğrudan kendisi işleten küçük çiftçiye ait kamulaştırma bedelinin peşin ödenmesi gerekmektedir.

³⁰ Kamulaştırma bedelinin nakden ödenmesi kuraldır. Ancak Kamulaştırma Kanunu'nun 26. maddesinde öngörülen usul ve esaslar doğrultusunda trampa yoluyla kamulaştırma yoluna başvurulabilir.

³¹ DURAN, s. 48; KALABALIK, s. 309; KUTLU, s. 43; GÜNDAY, s. 382, ONAR, CİLT III, s. 1709.

³² İdari irtifak, kamu yararı için veya kamusal alan lehine özel kişilere ait taşınmazlar üzerindeki mülkiyet hakkına getirilen sınırlamalardır. ARTUKMAÇ, s. 15; GÖZLER, s. 665; KUTLU, s. 63; ÖZYÖRÜK, s. 25; ÖZDAMAR, s. 324.

³³ Taşınmazın kısmen kamulaştırılması veya taşınmaz üzerinde irtifak hakkı tesis edilmesi kamu yararını gerçekleştirmek için yeterliyken, taşınmazın bütünüünün kamulaştırılması konu ve amaç unsurları açısından hukuka aykırı olacaktır. Zira gerçek ihtiyaçtan fazla kamulaştırma yapıldığı takdirde, fazladan kamulaştırılan kısım için kamu yararı bulunmamaktadır. AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 600; KALABALIK, s. 315; ÖZYÖRÜK, s. 96.

edilmektedir³⁴. Her ne kadar hukukumuzda genel idari usul kanunu bulunmasa da, kamulaştırma işleminin gerek idari gerekse adli aşamasına ilişkin usul ve esaslar Kamulaştırma Kanunu'nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir³⁵. İdare, mülkiyet hakkının özüne dokunan bir müdahale niteliği taşıyan kamulaştırma yetkisini kullanırken anayasa ve kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uygun davranmalı ve herhangi bir mağduriyete sebebiyet vermemeye gayret etmelidir.

1.1. Kamulaştırmanın Aşamaları

1.1.1. Kamulaştırmanın İdari Aşaması

İdari aşamada ilk olarak, idare tarafından kamulaştırma bedelini karşılamaya yetecek ödeneğin sağlanması gerekmektedir. Zira Kamulaştırma Kanunu'nun 3. maddesinin 4. fıkrası, yeterli ödenek temin edilmeden kamulaştırma işlemlerine başlanmasına cevaz vermemektedir. Yeterli ödenek ile kastedilen *“taşınmazın gerçek değerinin ödenmesi ölçütü dikkate alınarak belirlenecek tahmini bedeldir”*³⁶.

Yeterli ödenek temin edildikten sonra, Kamulaştırma Kanunu'nun 5. maddesi uyarınca tespit edilecek yetkili idare tarafından kamu yararı kararı alınması ve alınan bu kararın 6. maddede yer alan makamlar tarafından onaylanması gerekmektedir. Zira *“özel mülkiyet, bedeli, tam karşılığı olarak ödense de, kamu yararı söz konusu olmadığı müddetçe feda edilemeyecek kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır”*³⁷. Kamu yararı kararı³⁸ ile idarenin faaliyetlerini yürütmek için bir taşınmaza ihtiyacı olduğu belirlenmekte³⁹ ve kamulaştırma yapması için idareye izin verilmektedir⁴⁰. Dolayısıyla kamu yararı kararı, kamulaştırma işleminin sebep ve amaç unsurunu teşkil

³⁴ DÜREN, s. 25; KALABALIK, s. 310; KIRATLI, s. 57; ÖZYÖRÜK, s. 138; *“...Kamulaştırma işlemi daha önce teknik bir idari işlem iken, 2001’de, 2942 sayılı KK’da yapılan değişiklik sonucunda, adli süreç ile bütünleşen karma bir işlem niteliğine dönüşmüştür...”* KUTLU GÜRSEL, s. 1006.

³⁵ KALABALIK, s. 300.

³⁶ ATAY, s. 824; *“Kamulaştırılacak taşınmazın bedelinin tespiti daha ilerideki aşamada belirlenebileceğinden buradaki ödenek herhalde tahmini bir bedel olacaktır”* ŞAHİN, s. 625.

³⁷ KIZIL (Erkelli), s. 210.

³⁸ *“Hangi hallerde kamu yararı olduğu, ekonomik ve sosyal gelişmelerle doğru orantılı olarak değişmektedir”* DÜREN, s. 9.

³⁹ ATAY, s. 824-825.

⁴⁰ ÇAĞLAYAN, s. 455; ÇAKMAK, s. 472.

eden⁴¹ soyut bir karardır⁴². Kamu yararı kararının alınmasıyla kamulaştırma işlemi, mülkiyet hakkı karşısında meşruiyet kazanmaktadır⁴³. Kamulaştırma süreci neticesinde verilecek kamulaştırma kararı ile idarenin ihtiyaç duyduğu taşınmaz, sınırları, vasıfları, malik ve zilyetleriyle somutlaştırılacaktır⁴⁴.

Kamuyararı kararının alınması ve onaylanmasından sonra, kamulaştırılacak taşınmaz⁴⁵, ilgili taşınmazının durumu, malik veya zilyetlerinin tespit edilmesi gerekir (KK m. 7/1). Böylelikle idare, taşınmazı kısmen mi yoksa tamamen mi kamulaştıracakını⁴⁶, ihtiyaç duyduğu taşınmazın kamulaştırılması sürecinde kimi veya kimleri muhatap alacağını belirlemektedir⁴⁷. Diğer taraftan idare, ilgili vergi dairesinden kamulaştırılacak taşınmazın vergi beyan ve değerlerini isteyecektir. İlgili vergi dairesi, en geç bir ay içinde, taşınmazın vergi beyan ve değerini, vergi beyan ve değeri yok ise beyan yerine geçmek üzere takdir edilecek değeri idareye verecektir (KK m. 7/2).

Kamulaştırılacak taşınmazın tespit edilmesinden sonra, ilgili idare tarafından kamulaştırma kararı alınacak ve bu kararın tapu siciline şerh edilmesi taşınmaz malın kayıtlı olduğu tapu idaresine bildirilecektir (KK m. 7/3). Söz konusu tescil ile taşınmaz için alınan kamulaştırma kararından üçüncü kişilerin bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır⁴⁸. Şerh tarihinden itibaren

⁴¹ GÖVEN, s. 258; GÜNAY, s. 258; KALABALIK, s. 301-311; KUTLU, s. 59; ŞAHİN, s. 625; TEZCAN, s. 380.

⁴² DÜREN, s. 30; KIZIL (Erkelli), s. 211.

⁴³ İNCEOĞLU, s. 72.

⁴⁴ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 604; ARTUKMAÇ, s. 31; KALABALIK, s. 311.

⁴⁵ İdare kamulaştırılacak taşınmazı tespit ederken gerekli incelemeleri yapmalı, mevzuatta belirtilen usul ve esasları dikkate almalıdır. Danıştay 6. Dairesi, önüne gelen bir uyuşmazlıkta, madencilik faaliyetleri için kamulaştırılacak taşınmazın tespitinde idarenin gerekli araştırma ve tahlilleri yapmadığını ifade ederek bakanlık olurunu iptal etmiştir. Mahkeme iptal kararını şu gerekçelere dayandırmıştır: “... Öncelikle, kamulaştırılması istenen taşınmazın ... A.Ş'nin işletme ruhsatı içerisinde olup olmadığı, işletme ruhsatı içerisinde ise yukarıda anılan Yönetmelik hükmüne göre atık depolama havuzunun kaçınıcı sınıf tesis olduğunun belirlenerek yerleşim yerlerine uzaklığının yeterli olup olmadığı belirlenmesi gerekmektedir. Bu hususlar araştırıldıktan sonra, çevreye olası etkilerinin engellenmesine yönelik tedbirlerin alındığı ileri sürülerek buna ilişkin bilgi ve belgeler sunulduğundan ek bilirkişi raporu alınarak tesisin yerleşim yerlerine, tarım arazilerine, yer altı sularına, bölgenin faunasına ve florasına, zarar vermeyecek tedbirlerin alınıp alınmadığının ortaya konulması suretiyle dava hakkında karar verilmesi gerekmektedir...” Danıştay 6. Daire, T. 25.09.2018, E. 2016/3777, K. 2018/ 7044, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁴⁶ DÜREN, s. 34.

⁴⁷ KIRBAŞ, s. 68.

⁴⁸ Kamulaştırma kararının tapuya tescil edilmesi ne mülkiyetin idareye geçmesi sonucunu

altı ay içinde, mahkemeden alınacak kamulaştırma bedelinin tespiti ve idare adına tescili talebinde bulunulduğuna dair belge tapu müdürlüğüne sunulmaz ise kamulaştırma kararına ilişkin şerh tapu sicilinden resen silinecektir (KK m. 7/3).

İdare, ihtiyaç duyulan taşınmazı, kıymet takdir komisyonunun belirleyeceği bedel üzerinden –ancak komisyonca belirlenen tahmini bedel belirtilmeksizin– malikten satın alma yoluna öncelikle başvurmak zorundadır (KK m. 8/1). Uzlaşma komisyonu tarafından yürütülecek müzakereler neticesinde malik ile anlaşma sağlanırsa, söz konusu anlaşma bir tutanak ile kayıt altına alınacaktır (KK m. 8/5). İdare, tutanakta kararlaştırılan bedeli hazır ederek malikten tapuda idare adına ferağ vermesini, tutanağın düzenlenmesinden itibaren en geç kırk beş gün içinde istemelidir (KK m. 8/6). Malikin tapuda ferağ vererek taşınmazın idare adına tescil edilmesi üzerine, kamulaştırma bedeli taşınmaz malikine ödenecek ve böylelikle ilgili taşınmaz adli aşamaya geçmeye gerek kalmaksızın kamulaştırılmış olacaktır.

Kamulaştırma Kanunu'nun 8. maddesi kapsamında yürütülen müzakereler neticesinde, idarenin taşınmaz malikiyle bir anlaşmaya varamamış olması da mümkündür. Bu durumda kamulaştırılacak taşınmazın satın alma usulüyle elde edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla idarenin taşınmazın kendi adına tescili için adli süreci başlatması gerekmektedir.

1.1.2. Kamulaştırmanın Adli Aşaması

İdare, bir önceki başlıkta değinildiği üzere, kamulaştırılmasına karar verilen taşınmazı elde etmek için öncelikle malikle anlaşarak satın alma yoluna başvurmalıdır. Malikle yürütülecek müzakere neticesinde uzlaşma sağlanamaz ise idare, kamulaştırmanın idari aşamasına ilişkin belge ve tutanakları da ekleyerek bir dilekçe ile taşınmazın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine başvuracak ve kamulaştırma bedelinin mahkemece tespit edilerek taşınmazın idare adına tesciline karar verilmesini talep edecektir (KK m. 10/1). İlgili asliye hukuk mahkemesi, idarenin başvurusundan itibaren en geç otuz gün sonrası için bir duruşma günü tespit edecek ve duruşma gününü, idarenin dilekçesini ve eklerinden birer örneği meşruhatlı davetiye ile malike tebliğ edecektir⁴⁹ (KK m. 10/2). Yapılan araştırmalar neticesinde taşınmaz

doğurur ne de taşınmazın üçüncü kişilerce iktisabını engeller. AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 604; GÖZLER, s. 659; KUTLU, s. 98-99; ŞAHİN, s. 628.

⁴⁹ Kamulaştırma Kanunu'nun 31. maddesine göre, 10. madde doğrultusunda mahkemece yapılan tebligat, davet ve ilan tebligattan sonra, ilgili taşınmazın başkasına devir ve ferağı

malikinin adresi bulunamazsa ilan yoluyla tebligat yapılacaktır. Ayrıca idareye de duruşma günü tebliğ edilmelidir (KK m. 10/2).

Malik, Kamulaştırma Kanunu'nun 14. maddesi uyarınca, tebligattan itibaren 30 günlük süre içerisinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal davası açabilir. İptal davası açma hakkı yalnızca taşınmaz malikine tanınmıştır, zilyet ve diğer ilgililerin ise iptal davası açma hakkı bulunmamaktadır⁵⁰. Malik iptal davası açmadan önce, 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 11. maddesi doğrultusunda idareye başvurma hakkına da sahiptir⁵¹.

Mahkeme tarafından belirlenen ve taraflara tebliğ edilen duruşma gününde, hâkim öncelikle tarafları kamulaştırma bedeli konusunda anlaşmaya davet eder. Tarafların belli bir miktar üzerinde anlaşması durumunda söz konusu miktar kamulaştırma bedeli olarak kabul edilir (KK m. 10/5). Ancak taraflar arasında anlaşma sağlanamazsa hâkim, bilirkişi incelemesi ve keşif yaptırarak kamulaştırma bedelini kendisi tespit eder (KK m. 10/6-7-8).

Tarafların üzerinde anlaşamadıkları bedelin veya tarafların anlaşamaması durumunda hâkim tarafından tespit edilen kamulaştırma bedelinin, mahkemece belirlenen banka hesabına yatırılması ve yatırıldığına dair makbuzun mahkemeye verilmesi için idareye on beş günlük süre verilecektir (KK m. 10/8). Bu sürenin, bir defaya özgü olmak kaydıyla, gerekli durumlarda uzatılması mümkündür. Kamulaştırma bedelinin yatırıldığına dair makbuzun mahkemeye sunulması durumunda mahkeme, taşınmazın idare adına tescil edilmesine ve kamulaştırma bedelinin taşınmaz malikine ödenmesine karar

veya temlikli yasaktır.

⁵⁰ KAYA, s. 338; "...Ancak, 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanununun Dava Hakkı başlıklı 14. maddesinde, kamulaştırma işlemlerine karşı, kamulaşturmaya konu taşınmaz malın maliki tarafından, iştirak halinde veya müşterek mülkiyette ise paydaşlar tarafından dava açılabilmesi vurgulanmış olduğundan, altın madeni sahasında acele kamulaştırılacak taşınmaz bulunmayan İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, davacının taşınmazın acele olarak kamulaştırılmasına dair işlemlerin iptali istemiyle dava açmasına hukuken olanak bulunmamaktadır. Her ne kadar, Danıştayın yerleşik kararlarında, çevre, tarih ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda dava açma ehliyeti geniş yorumlanarak, özellikle yörede ikamet eden vatandaşların da dava açma ehliyetlerinin bulunduğu kabul edildiği görülmekte ise de, kamulaştırma ve acele kamulaştırma işlemlerinin mülkiyet hakkına müdahale niteliğinde olmaları sebebiyle kamu yararını değil bireysel yararı ilgilendirdiği açıktır..." Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 19.04.2012, E. 2009/1936, K. 2012/500, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁵¹ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 606.

verecektir. Mahkemece verilen tescil kararı kesin olup, aleyhine istinaf veya temyiz yoluna başvurulamaz. Ancak taraflar bedele ilişkin karar aleyhine istinaf veya temyiz yoluna başvurabileceklerdir (KK m. 10/8).

1.2. İdarenin Kamulaştırmadan Vazgeçmesi

Kamulaştırma bir idari işlemdir. Dolayısıyla idari işlemlerin geri alınmasına ilişkin genel kurallar uyarınca geri alınabilecektir⁵². Ancak kamulaştırılan taşınmaz idarenin mülkiyetine, kamulaştırma bedeli ise mal sahibinin malvarlığına dâhil olduğu için kamulaştırma işleminin geri alınmasının özel olarak düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur⁵³. Keza idare, kamulaştırma işlemlerinde herhangi bir hukuka aykırılık söz konusu olmasa da taşınmaz için takdir edilen kamulaştırma bedelini yüksek bulması, mali imkânsızlık gibi nedenlerle kamulaştırmadan vazgeçebilir⁵⁴. Dolayısıyla Kamulaştırma Kanunu'nun 21 ve 22. maddelerinde kamulaştırmadan vazgeçme usulü düzenlenmiştir.

İdarenin kamulaştırmanın her aşamasında⁵⁵, kamulaştırma kararını veren ve onaylayan yetkili merciin kararıyla kamulaştırmadan tek taraflı olarak kısmen veya tamamen vazgeçmesi mümkündür (KK m. 21). Dava sırasında kamulaştırmadan vazgeçilmesi halinde idare yargılama giderlerine mahkûm edilecek ve mal sahibi tekrar taşınmazına kavuşacaktır⁵⁶. Bu madde ile kamulaştırmadan vazgeçme hakkı yalnızca kamulaştırma kararı veren idareye tanınmıştır⁵⁷.

Kamulaştırma Kanunu'nun 22. maddesi ise kamulaştırmanın kesinleşmesinden sonra idarenin vazgeçmesi durumunda uygulanacak usulü düzenlemektedir. Bu hüküm uyarınca idare, kamulaştırmanın

⁵² GÜNDAY, s. 274.

⁵³ GÖZLER, s. 664; ONAR, CİLT III, s. 1569.

⁵⁴ DÜREN, s. 77.

⁵⁵ “Kamulaştırma Kanunu'nun 21. maddesinde yer alan “kamulaştırmanın her safhası” ifadesi ile kamulaştırılacak taşınmazın idare adına tesciline kadarki süreç anlaşılmalıdır” YILDIRIM, s. 9.

⁵⁶ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 608.

⁵⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 25.09.2002, E. 2002/18-620, K. 2002/649, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

kesinleşmesinden⁵⁸ itibaren beş yıl içinde⁵⁹ taşınmaza ihtiyaç kalmaması haline kamulaştırmadan vazgeçebilecektir. Taşınmazın kamulaştırma amacına veya kamu yararına olmak kaydıyla başka bir ihtiyaca tahsis⁶⁰ edilmemesi, idarenin taşınmaza ihtiyacının kalmadığını göstermektedir. Bunun üzerine idare, taşınmaza ihtiyacının kalmadığını ve isterlerse taşınmazı geri alabileceklerini mal sahibine veya mirasçılara bildirmek zorundadır⁶¹ (KK m. 22/1). İdarenin bu hususta takdir yetkisi bulunmamaktadır⁶².

İdarece yapılan bildirim üzerine, mal sahibi veya mirasçıları kamulaştırılan taşınmazı geri almak isterlerse, bildirim tarihinden itibaren üç ay içinde, aldıkları günden itibaren işleyecek kanuni faiziyle birlikte kamulaştırma bedelini iade etmeleri gerekmektedir (KK m. 22/1). Üç aylık süre, hak düşürücü süre niteliği taşımaktadır⁶³. Mal sahibi veya mirasçıları, idarenin teklifini kabul edip etmeme hususunda serbestiye sahiptir.

Kamulaştırılan taşınmaza kamulaştırmayı yapan idare dışında bir başka idarenin ihtiyaç duyması durumunda, 22. madde hükmü uygulanmayarak Kamulaştırma Kanunu'nun 30. veya 1050 sayılı Muhasebe Umumiye

⁵⁸ Kamulaştırma kararının kesinleşmesi, kamulaştırma satın alma usulü ile yapılmışsa anlaşma tutanağının imzalanmasıyla, anlaşma sağlanamazsa asliye hukuk mahkemesi tarafından verilen tescil kararıyla gerçekleşmektedir. AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 608.

⁵⁹ Kamulaştırma Kanunu'nun 22. maddesinin 3. fıkrası "*Bu madde hükümleri, kamulaştırmanın kesinleşmesi tarihinden itibaren beş yıl geçmiş olması hâlinde uygulanmaz*" şeklindedir.

⁶⁰ ONAR'a göre tahsis, "*bir Devlet malını umumun faydalanmasına koyan veya bir âmme hizmetine bağlayan, diğer tâbirle, hususî emlakî, orta malı veya hizmet malı kategorisine koyan veya âmme hizmetinin vasıtası haline getiren idari bir tasarruftur*". ONAR, Cilt II, s. 1340-1341.

⁶¹ "... Davalı ..., dava konusu 18 ada 66 parselden 2008 yılında yapılan imar uygulaması sonucu ifrazen oluşan 24.695,60 m2 yüzölçümlü 2084 ada 1 parsel yönünden kamu yararı kararında belirtilen amacı gerçekleştirmediği gibi bu taşınmazı kamu yararı amacı doğrultusunda kullanmayarak 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanununun 22. maddesi uyarınca taşınmazın kamulaştırma amacına veya kamu yararına yönelik herhangi bir ihtiyaca tahsisi lüzumu kalmaması halinde keyfiyetin idarece mal sahibine veya mirasçılara 7201 Sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre duyurulmasına ilişkin yükümlülüğü yerine getirmeden bu taşınmazı özel kişilere devrederek davacı idarenin mülkiyet hakkına kamulaştırmanın dayandığı kamu yararı amacı bulunmadan müdahale edilerek Anayasanın 35. maddesindeki güvencelere aykırı olarak mülkiyet hakkını ihlal etmiştir..." Yargıtay 5. Hukuk Dairesi, T. 20.10.2018, E. 2017/13781, K. 2018/25577, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁶² YILDIRIM, s. 14.

⁶³ SOLMAZ, s. 72; "...Kamulaştırma Kanunu'nun 22. maddesinde öngörülen 3 aylık süre hak düşürücü bir süredir. Bu süre içerisinde bedeli yatırmayan malikin geri almaktan kaçındığı kabul edilmelidir..." Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 08.10.1997, E. 1997/7-519, K. 1997/788, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

Kanunu⁶⁴'nun 23. maddesi uyarınca işlem yapılacaktır (KK m. 22/4). Bu hüküm ile idarenin taşınmazlarından en uygun şekilde yararlanılması amaçlanmaktadır⁶⁵.

1.3. Mal Sahibinin Geri Alma Hakkı

Kamu yararı kararında belirtilen sebebin gerçekleşmemesi veya gerçekleşme imkânının ortadan kalması durumunda, kamulaştırılan taşınmazın malikinin veya mirasçılarının taşınmazı geri alma hususunda kazandığı hakka mal sahibinin geri alma hakkı denilmektedir⁶⁶. Kamulaştırmayı düzenleyen Anayasa'nın 46. maddesinde, mal sahibinin geri alma hakkına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Geri alma hakkı esas olarak Kamulaştırma Kanunu'nun 23. maddesinde düzenlenmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesi, bazı kararlarında geri alma hakkını anayasal bir hak olarak nitelendirmektedir⁶⁷. Zira kamu yararı kararında belirtilen sebebin gerçekleşmemesi veya gerçekleşme ihtimalinin ortadan kalması halinde, kamulaştırma işlemi hukuki dayanaktan yoksun kalacaktır. Bu durumda mal sahibine taşınmazı geri alma hakkının tanınması, hukuk devleti ilkesinin sonuçlarından biridir⁶⁸.

Kamulaştırma Kanunu'nun 23. maddesi uyarınca, mal sahibini geri alma hakkının doğabilmesi için üç şartın gerçekleşmesi gerekmektedir: Kamulaştırma bedelinin kesinleşmesi⁶⁹, kamulaştırma bedelinin kesinleşmesinden itibaren

⁶⁴ 09.06.1927 tarih ve 606 sayılı Resmi Gazete.

⁶⁵ SOLMAZ, s. 80.

⁶⁶ ARTUKMAÇ; s. 135; ATAY, s. 838; GÖZLER, s. 664; GÜNDAY, s. 271.

⁶⁷ "...Anayasa yalnız sözü ile değil, özü ile de bir takım kurallar koyan ve yine Anayasa'nın koyduğu açık kuralın dayandığı hukuk ilkeleri dahi, Anayasa kuralı gibi bağlayıcıdır. Burada gerek 38. Maddenin yazılışında ve kabul edilmesindeki zorunluluktan, gerekse 36 ve 38. Maddelerin birlikte incelemesinden belirdiği üzere kamulaştırılan malın kamu yararına uygun kullanılmaması durumunda eski mal sahibine geri verilmesinin Anayasal bir gerek olduğu ortaya çıkmaktadır..." Anayasa Mahkemesi, T. 25.10.1969, E. 1967/41, K. 1969/57, 12.3.1971 tarih ve 13776 sayılı Resmi Gazete; Geri alma hakkının, malikin önceki mülkiyetine bağlı bir hak olduğu ve Anayasa'nın 35. maddesi kapsamında incelenmesi gerektiğine dair karar için bkz. Anayasa Mahkemesi, T. 14.05.2015, E. 2014/177, K. 2015/49, 11.06.2015 tarih ve 29383 sayılı Resmi Gazete.

⁶⁸ SOLMAZ, s. 12; Kamulaştırmanın beş yıllık süreyle kısıtlanmasının kamu yararına uygun sonuçlar doğurmayacağına ilişkin görüş için bkz. DÜREN, s. 80-82.

⁶⁹ Kamulaştırma bedelinin asliye hukuk mahkemesinin kararıyla belirlendiği durumlarda kamulaştırma bedeli, karara karşı süresi içinde yargı yoluna başvurulmaması durumunda bu sürenin dolmasıyla, karara karşı süresi içinde yargı yoluna başvurulmuş ise yargı yolunda yapılan inceleme neticesinde verilen kararın tebliği ile kesinleşmektedir. AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 610; Kamulaştırma satın alma usulüyle yapılmışsa, kamulaştırma

beş yıl geçmesi ve beş yıllık süre içerisinde, taşınmaz üzerinde kamulaştırma amacı doğrultusunda hiçbir işlem veya tesisat yapılmaması veya taşınmazın kamu yararına yönelik başka bir ihtiyaca tahsis edilmeyerek olduğu gibi bırakılması.

23. maddede öngörülen şartların gerçekleşmesi üzerine, mal sahibi veya mirasçıları, kamulaştırma bedelini aldıkları tarihten itibaren işleyecek faizi ile birlikte iade ederek kamulaştırılan taşınmazı geri alma hakkına sahiptir. Ancak söz konusu geri alma hakkı, beş yıllık sürenin bitiminden itibaren bir yıl içinde kullanılmalıdır. Zira bir yıllık süre, hak düşürücü süre niteliğinde olup⁷⁰, bu süre içinde kullanılmayan geri alma hakkı ortadan kalkacaktır. Beş ve bir yıllık süreler geçtikten sonra, mal sahibi veya mirasçılar idareden hak, bedel veya tazminat talebinde bulunamayacaktır (KK m. 23/3).

II. MADEN HUKUKUNDA KAMULAŞTIRMA USULÜ

Madencilik faaliyetleri, altyapısı hazırlanmış bir alanda değil, madenin bulunduğu alanda yürütülmek zorunda olup⁷¹ yer seçim şansı bulunmamaktadır⁷². Belirli bir alanda madencilik faaliyetlerinde bulunmak isteyen kişiler, idareye başvurarak arama veya işletme ruhsatı almalıdırlar. Ancak maden arama veya işletme ruhsatı almak, ruhsat sahibine ruhsata konu alan üzerinde doğrudan madencilik faaliyetlerine başlama konusunda bir yetki vermemektedir⁷³. Zira ruhsat alanı genellikle ruhsat sahibi dışında başka bir özel hukuk kişinin mülkiyetinde yer almaktadır⁷⁴. Dolayısıyla

bedelinin kesinleşmesi kamulaştırmanın kesinleşmesiyle birlikte gerçekleşmektedir. SOLMAZ, s. 89.

⁷⁰ SOLMAZ, s. 106.

⁷¹ FINDIKLIGİL s. 100; GÜLAN, (2008), s. 231-232; TBMM, s. 100.

⁷² ÇAĞATAY/ ALİEFENDİOĞLU, s. 224.

⁷³ "...Somut olayda, davalı şirket tarafından davacı ile aralarında düzenlenen ve çekişmeli taşınmazı kullanmasını haklı kılan sözleşme, vs. sunulmamış ve bu yönde bir savunma yapılmadığı gibi kamu yararı kararı alındığına ve kamulaştırdığına dair de bir bulgunun varlığı kanıtlanmış değildir. Öyleyse, sadece maden işletme ruhsatı alınmış olmasının çekişmeli taşınmazın tasarrufu yönünde ruhsat sahibine bir hak bahsetmeyeceği tartışmasızdır..." Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, T. 25.02.2010, E. 2010/334, K. 2010/2074, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; "...Yetkili mercilerden alınmış olsa dahi maden işletme ruhsatı hukuk devletinde kutsal olduğu kabul edilen özel mülkiyete el atma hakkını vermez. Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde olaya bakıldığında, davalı şirketin davacıların paydaşı olduğu taşınmazda hisir madeni çıkarmak suretiyle taşınmaza haksız olarak el attığı, taşınmazın tamamen kullanılamaz hale geldiği dosya kapsamı ile sabittir..." Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, T. 05.03.2009, E. 2009/1430, K. 2009/2785, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁷⁴ GÜNAY, s. 105.

ruhsat sahibine, madencilik faaliyetlerinde bulunabilmesi için ruhsat alanında kısmen veya tamamen tasarruf yetkisinin tanınması gerekmektedir⁷⁵.

Maden Kanunu'nun 46. maddesiyle, ruhsat sahibinin madencilik faaliyetlerinde bulunabilmesi için ruhsata konu alanda⁷⁶ kendisine irtifa ve/veya intifa hakkı tesis edilmesini veya ruhsat alanının kamulaştırılmasını talep etme hakkı tanınmıştır. Gerek arama döneminde gerekse işletme döneminde ruhsat alanı üzerinde ruhsat sahibi lehine irtifak hakkı⁷⁷ tesis edilebilecektir⁷⁸. Zira Kamulaştırma Kanunu'nun 4. maddesi uyarınca, “*amaç için yeterli olduğu takdirde taşınmaz malın belirli kesimi, yüksekliği, derinliği veya kaynak üzerinde kamulaştırma yoluyla irtifak hakkı kurulabilir*”. Ancak bazı durumlarda madencilik faaliyetlerinde bulunmak isteyen ruhsat sahibi lehine ruhsat alanı üzerinde irtifak ve/veya intifa hakkı tesis edilmesi, ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmakta ve taşınmazın kısmen veya tamamen kamulaştırılması bir gereklilik haline gelmektedir⁷⁹.

Maden hukuku kapsamında kamulaştırma, Maden Kanunu'nun 3. maddesine göre “*işletme ruhsat süresi boyunca ruhsat alanında kalan özel mülkiyet arazilerine madencilik faaliyeti için alınan kamulaştırma kararı*”; Maden Yönetmeliği'nin (MY)⁸⁰ 4. maddesinin çç bendinde göre, “*işletme ruhsat süresi boyunca ruhsat alanında kalan özel mülkiyet arazilerinde yapılacak madencilik faaliyeti için alınan kamu yararı kararı ve*

⁷⁵ ÇEVİKÇELİK, s. 141; GÖĞER, s. 136; Ruhsat alanında hareket etme hakkı kendisine tanınmadan madencilik faaliyetlerine başlayan şirkete uygulanan idari yaptırım kararı aleyhine açılan iptal davası, Danıştay 8. Dairesi tarafından reddedilmiş ve idari işlem hukuka aykırı görülmemiştir. Danıştay 8. Daire, T. 12.11.1992, E. 1992/244, K. 1992/2781, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁷⁶ “...Maden Kanunu'nun 46. maddesinde belirtilen irtifak hakkı tesisine ilişkin düzenlemenin özel mülkiyete konu taşınmazlara yönelik olduğu, bu düzenlemeye dayalı olarak kamu idarelerine ait taşınmazlar üzerinde irtifak hakkı tesis edilemeyeceği açıktır...” Danıştay 8. Daire, T. 18.02.2014, E. 2010/4154, K. 2014/1039, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁷⁷ Ruhsat sahibi lehine tesis edilecek irtifak, idari irtifak niteliğini taşımaktadır. Zira Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Anayasa'nın 46. maddesi uyarınca idari bir işlemle irtifak kurmaktadır. TOPALOĞLU, (2015), s. 77.

⁷⁸ ÇEVİKÇELİK, s. 144.

⁷⁹ GÜLAN'a göre, madencilik faaliyetleri açısından kamulaştırma yerine irtifak ve/veya intifa hakkı tesis edilmesinin isabetli olup olmayacağı araştırılmalıdır. GÜLAN, (2008), s. 204; SOLMAZ'a göre, madencilik faaliyetlerinde kamu yararı belirli sürelerde geçerli olduğu için, kamulaştırma yerine irtifak hakkı tesis edilmesi yoluna başvurulması hakkaniyete uygun olacaktır. SOLMAZ, s. 18.

⁸⁰ 21.09.2017 tarih ve 30187 sayılı Resmî Gazete.

4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu gereğince işlemlerin sonuçlandırılmasını” ifade etmektedir.

Madenler gerek 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 704. maddesinde taşınmazlar arasında sayılmamaları, gerekse Anayasa ve Maden Kanunu uyarınca devletin hüküm ve tasarrufu altında olmaları nedeniyle doğrudan kamulaştırma işleminin konusu oluşturamazlar. Ancak madenin bulunduğu taşınmazın özel hukuk kişisinin mülkiyetinde olması halinde, söz konusu taşınmazın kamulaştırılması mümkündür.

Ruhsat alanlarının kamulaştırılması hususunda Maden Kanunu’nun 46. maddesi ile birtakım özel düzenlemeler yapılmış ve kamulaştırma işlemlerinin Kamulaştırma Kanunu’nda belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda yapılacağı ifade edilmiştir. Maden Kanunu’nun 46. maddesinde öngörülen kamulaştırma usulü, özel kişiler lehine yapılacak kamulaştırmanın tipik bir örneğini teşkil etmektedir.

Özel hukuk kişileri, kamu yararını gerçekleştirmeyi amaçladıkları durumlarda dahi doğrudan kamulaştırma yapma yetkisine sahip değildir⁸¹. Zira Anayasa’nın 46. maddesiyle kamulaştırma yapma yetkisi yalnızca devlet ve kamu tüzel kişilerine verilmiştir. Dolayısıyla özel hukuk kişileri tarafından alınan kamulaştırma kararları yok hükmündedir⁸². Ancak bazı durumlarda özel kişiler tarafından yürütülen faaliyetlerin sağladığı kamu yararı sebebiyle, özel kişiler –örneğin; kamu hizmeti imtiyazcısı, petrol hakkı sahibi, maden işletme ruhsatı sahibi– lehine kamulaştırma yapılması mümkündür⁸³.

Kamulaştırma Kanunu’nun 1. maddesinin 2. fıkrası, “özel kanunlarına dayanılarak gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri adına yapılacak kamulaştırmalarda da, bu Kanun hükümleri uygulanır” şeklindedir. Dolayısıyla devlet veya kamu tüzel kişileri tarafından özel kişiler lehine kamulaştırma yapılabilmesi, bu hususta ilgili özel kanunda açık bir hükmün

⁸¹ KUTLU GÜRSEL, s. 1007.

⁸² “...kamu kurumu olmayıp özel hukuk tüzel kişisi olan İzmir Yüksek İslam Enstitüsü Yapıtırma ve Koruma Derneğinin özel yasa hükmü bulunmaksızın okul yeri kamulaştırma kararı alması açıkça yasaya aykırıdır; hiçbir hukuki değer taşımaz. Bu nedenle dava konusu kamulaştırma kararının hükümsüz (yok) sayılmasına...”, Danıştay 6. Dairesi, T. 13.05.1981, E. 1980/1388, K. 1981/1547, Danıştay Dergisi, 1982, S. 44-45, s. 259.

⁸³ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 597; ARTUKMAÇ, S. 24; ATAY, s. 810-811; GÜNDAY, s. 252; KUTLU, s. 58.

varlığını gerektirmektedir⁸⁴. Özel kanunla herhangi bir yetkilendirme olmaksızın devlet veya kamu tüzel kişileri tarafından özel kişiler lehine yapılacak kamulaştırmalar ise yetki unsuru bakımından hukuka aykırı bir nitelik taşıyacaklardır⁸⁵.

Özel kişiler lehine yapılacak kamulaştırmalarda temel amaç kamu yararının gerçekleştirilmesidir. Diğer bir ifadeyle, özel hukuk kişileri tarafından kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında ihtiyaç duyulan taşınmaz mallar, özel hukuk kişileri yararına değil kamu yararı için kamulaştırılmaktadır⁸⁶. Anayasa'nın 35. maddesi, mülkiyet hakkının yalnızca kamu yararı amacıyla sınırlandırılmasına cevaz vermektedir. Zira, kamu yararı kamulaştırmayı meşrulaştırmaktadır⁸⁷. Dolayısıyla özel hukuk kişileri lehine yapılacak kamulaştırmalarda da kamu yararı kararının alınması bir zorunluluktur⁸⁸.

Özel hukuk kişileri lehine kamulaştırmalarda kamu yararı kararı vermeye yetkili makam, özel hukuk kişinin yürüttüğü hizmet açısından denetime bağlı oldukları köy, belediye, il özel idaresi veya bakanlıktır (KK m. 5/1-c). Kamu yararı kararı verecek olan makam, resen harekete geçme imkânına sahip değildir. Dolayısıyla lehine kamulaştırma yapılan kişi gerçek kişi ise bu kişinin, özel hukuk tüzel kişisi ise tüzel kişinin yönetim kurulu veya idare meclisinin, yoksa yetkili yönetim organlarının kamu yararı kararı vermeye yetkili olan idareye başvurmaları gerekmektedir. Bu madde kapsamında köy, belediye veya il özel idare tarafından verilen kamu yararı kararı vali

⁸⁴ GÖZLER, s. 649; KALABALIK, s. 313; "...Maddedeki "Hususi şahıslar lehine mahsus kanunlarına müsteniden yapılacak istimplâklar" deyiimi bu konuda herhangi bir tereddüde yer bırakmıyacak açıklık ve kesinliktedir. Özel kanunu yetki vermiyorsa, özel kişiler yararına dâva konusu hükme dayanılarak kamulaştırmaya gidilmesi düşünülemeyeceği gibi bu hüküm bulunmasa, yahut kaldırılmış veya iptal edilmiş olsa dahi özel kanunun verdiği kamulaştırma yetkisi yürürlükte kaldıkça kamulaştırma hükmünün işleyeceğinde şüphe yoktur..." Anayasa Mahkemesi, T. 28.12.1965, E. 1963/66, K. 1965/67, 19.4.1966 tarih ve 12278 sayılı Resmi Gazete.

⁸⁵ SOLMAZ, s. 24.

⁸⁶ KUTLU, s. 59; TOPALOĞLU, (2011), s. 328; "...Yukarıda yer verilen açıklamalar doğrultusunda, 3213 Sayılı Maden Kanunu uyarınca yapılacak olan kamulaştırma işlemlerinde acele kamulaştırma yoluna başvurulabilmesi için, işletme sahibi özel girişimcinin yararının değil, belli süreli maden işletme çalışmaları konusunda gerçekleşecek olan kamu yararının karşılanması gereksiniminin, taşınmaz malikinin yararından üstün olması ve acelelik koşulunun kamu düzenine dair olması gerekmektedir..." Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 10.04.2012, E. 2009/1936, K. 2012/500, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁸⁷ GÖVEN, s. 247.

⁸⁸ KAYA, S. 98-99; KUTLU, s. 57; ÖZYÖRÜK, s. 140.

tarafından onaylanacaktır (KK m.7/1-h). Cumhurbaşkanı ve bakanlıklar tarafından verilecek kamu yararı kararlarının ise onaylanmasına gerek yoktur (KK m.7/2).

2.1. 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 46. Maddesinde Öngörülen Kamulaştırma Usulünün Kapsamı

Maden Kanunu'nun 46. maddesinde öngörülen ruhsat alanının kamulaştırılması usulünün uygulama alanı, yine aynı maddede yer alan bazı hükümlerle sınırlandırılmıştır.

Kanun'un 46. maddesinin 11. fıkrası "*I. Grup madenler ve micir ile kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi için kamulaştırma hükümleri uygulanmaz*" şeklindedir. Bu hüküm uyarınca, maden hukukuna özgü kamulaştırma yoluna, Kanun'un 2. maddesinde yer alan bütün maden ve maden grupları açısından başvurulamayacaktır.

Maden Kanunu'nun 2. maddesinde madenler I. grup, II. grup, III. grup, IV. grup ve V. grup şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur⁸⁹. I. grubun kapsamına giren madenler Kanun'un 2. maddesinde "*a) inşaat ile yol yapımında kullanılan ve tabiatta doğal olarak bulunan kum ve çakıl*" ve "*b) tuğla-kiremit kili, çimento kili, marn, puzolanik kayaç (tras) ile çimento ve seramik*" şeklinde sayılmıştır. Kanun'un 46. maddesinin açık hükmü gereğince, I. grup madenler açısından kamulaştırma yoluna başvurulamayacaktır. II. grup, III. grup, IV. grup ve V. grup madenler içinse "*micir ile kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi*" hariç olmak kaydıyla kamulaştırma yoluna başvurulması mümkündür. Kamulaştırma imkânının belirli maden ve maden grupları ile sınırlandırılmasının temel sebebi, diğer madenlere kıyasla daha yaygın bulunan madenler için kişilerin Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkına müdahalede bulunulmasının önlenmesidir⁹⁰. Diğer bir ifadeyle kanun koyucu, diğer maden gruplarına kıyasla doğada yaygın bulunan, katma değeri düşük ve başka bir bölgeden kolayca sağlanması mümkün⁹¹ madenler açısından kamulaştırma usulüne başvurulmasında kamu yararı olmadığını zımni bir şekilde ifade etmiştir. Dolayısıyla "*I. Grup madenler ve micir ile kaba inşaat, baraj,*

⁸⁹ Söz konusu maden gruplarının kapsamı için bkz. 7. dipnot.

⁹⁰ ÇANGA, s. 401.

⁹¹ TOPALOĞLU, (2011), s. 329.

*gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı hammaddesi” için madencilik faaliyetlerinde bulunmak isteyen ruhsat sahipleri, taşınmaz maliki ile anlaşmak zorundadır*⁹². Aksi halde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın kamu yararı kararı olarak kamulaştırma işlemlerine başlama hususunda bir yetkisi bulunmamaktadır⁹³.

Maden Kanunu'nda 7020 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda ve Bir Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁹⁴ ile yapılan değişiklik ile “*maden bölgesi*” kavramı mevzuatımıza girmiştir. Maden bölgeleri “*birbirine bitişik veya yakın maden sahalarında, yapılan üretimin çevresel etkileri, şehirleşme, işletme güvenliği, rezervin verimli işletilmesi ve benzeri sebeplerden dolayı yapılacak proje ve planlama çerçevesinde Genel Müdürlüğün teklifi ve Bakan onayı ile*” ilan edilebilmektedir (MK m. 29/7). Kanun'un 46. maddesinin 11. fıkrasından farklı olarak, maden bölgesinde özel hukuk kişisi ruhsat sahibi lehine yapılacak kamulaştırmalarda maden ve maden grupları açısından bir sınırlama bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle maden bölgesi ilan edilen alanlarda bütün maden gruplarına dair işletme ruhsatları için kamulaştırma yoluna başvurulabilecektir (MK m. 29/13).

Maden hukukuna özgü kamulaştırma usulünün bir diğer sınırı Maden Kanunu'nun 46. maddesinin 5. fıkrasında yer almaktadır. İlgili hüküm “*işletme ruhsatı safhasında işletme faaliyetleri için gerekli olan özel mülkiyete konu taşınmaz, taraflarca anlaşma sağlanamaması ve işletme ruhsatı sahibinin talebi üzerine Bakanlıkça kamu yararı bulunduğu karar verilmesi halinde kamulaştırılır*” şeklindedir. Maden Yönetmeliği'nin 74. maddesinin ilk fıkrasında da aynı hüküm tekrarlanmıştır.

Kanun'un 46. maddesinde öngörülen kamulaştırma yoluna, yalnızca işletme ruhsatı aşamasında ve işletme faaliyetleri için gerekli taşınmazlar açısından başvurulabilecektir⁹⁵. Diğer bir ifade ile işletme ruhsatının alınması ve işletme faaliyetleri için ihtiyaç duyulması, kamulaştırma talep etme hakkının ön şartını teşkil etmektedir⁹⁶. Dolayısıyla işletme ruhsatı alınmış olsa

⁹² Danıştay 8. Daire, T. 25.02.2014, E. 2013/5309, K. 2014/1273, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi.

⁹³ ÇİTİL, s. 206.

⁹⁴ 27.05.2017 tarih ve 30078 sayılı Resmi Gazete.

⁹⁵ ÇEVİKÇELİK, s. 147; TELLİ, s. 108-109.

⁹⁶ ÖZTOPRAK, s. 93.

dahi, söz konusu ruhsat alanında işletme döneminde yürütülmek istenen arama faaliyetleri için bu madde kapsamında kamulaştırma yoluna gidilemeyecektir⁹⁷. Kanun'un açık hükmü gereğince, arama ruhsatı aşamasında kamulaştırma yoluna başvurma imkânı bulunmamaktadır⁹⁸. Ruhsat sahibi, arama döneminde özel mülkiyete konu ruhsat alanında arama faaliyetlerinde bulunmak için Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne müracaat ederek irtifak ve/veya intifa hakkı tesisi talep etmelidir⁹⁹.

Maden Kanunu'nun 3. maddesinde ve Maden Yönetmeliği'nin 4. maddesinde yer alan tanımlamalarda kamulaştırmanın ruhsat alanında kalan özel mülkiyete tabi taşınmazlar için mümkün olduğu ifade edilmiştir. Ancak gerek Kanun'da gerekse Yönetmelik'te kamulaştırmayı düzenleyen hükümlerde işletme faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli olan özel mülkiyete tabi taşınmazların kamulaştırılacağı belirtilmiştir. Mevzuatta yer alan iki farklı ifade, işletme ruhsat alanının dışında yer alan ancak işletme faaliyetleri için gerekli olan taşınmazlar da kamulaştırılabilecek midir, sorusunu da beraberinde getirmiştir.

TOPALOĞLU'na göre, işletme faaliyetlerinin yürütülmesi noktasında gerekli olan bütün özel mülkiyete konu taşınmazlar kamulaştırılabilecektir¹⁰⁰. Ancak Kanun'un 24. maddesinin 4. fıkrası uyarınca, "*arama ruhsatlı sahalara, geçici tesis alanı ile arama süresince belirlenen görünür ve/veya muhtemel rezerv alanı üzerine, arama ruhsatının diğer kısımları taksir edilerek, işletme ruhsatı verilir*". İşletme faaliyetlerinin yürütüleceği temel alan işletme ruhsat alanıdır. Dolayısıyla Anayasa'nın 35. maddesinde düzenlenen mülkiyet hakkının özüne dokunan bir müdahale niteliği taşıyan kamulaştırmaya ilişkin hükümlerin mümkün olduğunca dar yorumlanması gerekmektedir. Kaldı ki 46. maddenin 3. fıkrasında işletme ruhsat sahibine

⁹⁷ TANRIVERMİŞ, s. 157; TOPALOĞLU, (2011), s. 328-329.

⁹⁸ GÖĞER, s. 130.

⁹⁹ "... 3213 sayılı Maden Yasası'nın 46. maddesinin 1. fıkrasında "*maden arama dönemi içerisinde arama sahası özel mülkiyete konu gayrimenkul üzerinde kullanma amacına münhasır olmak üzere belli süreler için madenci, Bakanlığa müracaat ile irtifak ve/veya intifa hakkı tesisi isteyebilir*". 2. fıkrasında ise "*irtifak ve/veya intifa hakkı karşılığı, Kamulaştırma Kanunu'na uygun olarak seçilecek bilirkişiler tarafından tespit edilir*" hükümleri konulmuştur. Bu yasal düzenlemeye göre, maden işleticisinin özel mülkiyete konu olan bu yer üzerinde bedelini ödemek suretiyle irtifak hakkı kurması gerekmektedir..." Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, T. 21.04.2003, E. 2003/2711, K. 2003/5002, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

¹⁰⁰ TOPALOĞLU, (2011), s. 330.

bir imkân daha tanınmıştır: “işletme ruhsat sahasında ve/veya mücavirinde kurulacak tesislerde kullanılacak ve ruhsat sahası dışından getirilecek olan su, doğalgaz, elektrik ve haberleşme hatları için ruhsat sahibi Genel Müdürlüğe müracaat ederek irtifak ve/veya intifa hakkı tesisi isteyebilir”. Dolayısıyla kamulaştırma imkânı yalnızca işletme ruhsat alanında kalan özel mülkiyete konu taşınmazlar açısından söz konusu olmalıdır¹⁰¹. Yapılacak değerlendirme neticesinde işletme faaliyetleri için gerekli olduğu tespit edilen özel mülkiyetteki diğer taşınmazlar açısından ise koşullar gerçekleşmişse irtifak hakkının tesis edilmesi talep edilebilecektir.

2.2. Satın Alma Usulünün Denenmesi

İşletme ruhsat sahibi, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’ndan ruhsat alanının kamulaştırılmasını talep etmeden önce, taşınmaz malikiyle anlaşarak satın alma yoluna başvurmak zorundadır. Taşınmaz malın mülkiyetinin zorla elde edilmesi yöntemi olan kamulaştırma usulüne son çare olarak başvurulması gerekmektedir. İşletme ruhsat sahibi, ruhsat alanında yer alan özel mülkiyete konu taşınmazı satın alma iradesini ruhsat sahibine belirli bir usul çerçevesinde iletmelidir. Zira ruhsat sahibinden, kamulaştırma talebinde bulunmadan önce, işletme faaliyetleri için gerekli taşınmaz malı satın alma iradesini malike ilettiğini belgelemesi istenmektedir¹⁰².

Maden Yönetmeliği’nin 74. maddenin 2. fıkrasının f bendinde, “ruhsat sahibince kamulaştırılması istenilen arazi sahiplerine anlaşmak üzere noter aracılığı ile yapılmış 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre gönderilen ihbarname”nin kamulaştırma talebine eklenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu hüküm uyarınca ruhsat sahibinin satın alma talebini içeren ihbarnameyi noter vasıtasıyla tebliğe çıkarması ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu¹⁰³ hükümleri uyarınca tebligatın yapılması gerekmektedir. Aksi durumda satın alma yolunun tüketildiğinden bahsedilemeyecektir.

2.3. Yetkili Makam ve Kamulaştırma Talebi

Maden Kanunu kapsamında ruhsat sahibi lehine yapılacak kamulaştırmalarda yetkili makam Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’dır¹⁰⁴(MK m. 46/5). Ancak Bakanlığın resen harekete geçerek

¹⁰¹ ÇEVİKÇELİK, s. 147-148.

¹⁰² TOPALOĞLU, (2011), s. 330.

¹⁰³ 19.02.1959 tarih ve 10139 sayılı Resmi Gazete.

¹⁰⁴ FINDIKLIGİL, s. 101; GÜLAN, (2008), s. 202.

kamulaştırma işlemlerine başlama hususunda yetkisi bulunmamaktadır. Malike taşınmazı satın alma iradesini noter aracılığıyla ihbar ettiren fakat anlaşma sağlayamayan ruhsat sahibi, ruhsat alanında işletme faaliyetlerinde bulunabilmek için Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğüne başvurarak ruhsat alanının kamulaştırılmasını talep etmelidir¹⁰⁵. Zira ruhsat sahipleri ile mal sahiplerini karşı karşıya bırakmak, sürecin uzamasına ve madenlerin çıkarılıp ekonomiye kazandırılmasının engellenmesine yol açacaktır¹⁰⁶.

Ruhsat sahibi tarafından yapılacak kamulaştırma talebine Maden Yönetmeliği'nin 74. maddenin 2. fıkrasında yer alan belgelerin eklenmesi gerekmektedir. Maddede sayılan belgeler şunlardır:

a) Kamulaştırma talebi ile ilgili dilekçe,

b) Tüzel kişilerde kamulaştırma ile ilgili karar,

c) Kamulaştırılması düşünülen alanın imar ve kullanım durumu, süresi, rezerv durumu, kamulaştırma sonrası ruhsat alanındaki faaliyetlerin ekonomiye katkısı ile ilgili karşılaştırmalı bilgileri içeren proje,

ç) Kamulaştırılması talep edilen alan ve bu alan üzerindeki taşınmazların miktar ve nitelikleri, bu alanın 6 derecelik dilime esas koordinatları, sahiplerinin isim ve adresleri, arazilerin tapu ve çap suretlerini gösterir tapu sicilinden onaylı listesi,

d) Taşınmaz üzerinde kamulaştırma sonrası yapılması düşünülen üretim tesisleri ve işletmenin durumunu gösterir vaziyet planı,

e) Üretimden sonra arazinin restorasyonu hakkındaki bilgileri ve haritası,

f) Ruhsat sahibince kamulaştırılması istenilen arazi sahiplerine anlaşmak üzere noter aracılığı ile yapılmış 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre gönderilen ihbarname,

g) Kamulaştırılması talep edilen arazinin çevresindeki yerleşim alanları ve arazi konumları.”

Ruhsat sahibi tarafından yapılacak başvuru yerinde görülürse, talep kabul edilerek kamulaştırma işlemlerine başlanacaktır. Özel hukuk kişisi

¹⁰⁵ TOPALOĞLU, (2011), s. 330-331.

¹⁰⁶ GÖĞER, s. 136-137.

lehine yapılacak kamulaştırmalarda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından kamu yararı kararı alınacaktır. Kamulaştırma Kanunu'nun 6. maddesi uyarınca, Bakanlıklar tarafından verilen kamu yararı kararlarının onaylanmasına gerek bulunmamaktadır. Dolayısıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının ruhsat alanının özel hukuk kişisi lehine kamulaştırılmasına ilişkin verdiği kamu yararı kararı ayrıca onaylanmaksızın¹⁰⁷ söz konusu karar ilgili valiliğe gönderilecektir. İlgili valilik, kamulaştırma işlemlerini 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümleri doğrultusunda sonuçlandıracaktır (MY m. 75/8).

2.4. Kamulaştırma Bedeli

Kamulaştırma işlemlerinde ilk adım, kamulaştırma için yeterli ödeneğin temin edilmesidir. (KK m. 3/4). Yeterli ödenek temin edilmeksizin kamulaştırma işlemlerine başlanması mümkün değildir. Özel hukuk kişileri lehine yapılacak kamulaştırmalarda ise kamulaştırma bedeli kısmen veya tamamen özel kişiler tarafından karşılanmaktadır¹⁰⁸. Bu doğrultuda Maden Kanunu kapsamında özel hukuk kişisi lehine yapılan kamulaştırmalarda, kamulaştırma sürecine ilişkin masrafların ve kamulaştırma bedelinin ruhsat sahibi tarafından karşılanması gerekmektedir (MK m. 46/6).

Ruhsat alanının kamulaştırılması aşamasında ruhsat sahibinden kamulaştırma masrafları ve bedelinin istenmesi, özel hukuk kişisi lehine yapılan kamulaştırmalara ilişkin genel prensiplere uygundur. Maden Kanunu'nun 46. maddesinin 10. fıkrasında istisnai bir düzenleme yer verilmiştir. Bu hüküm uyarınca *“hazinenin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufundaki yerlerde yapılan madencilik faaliyetleri için bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra kira, ecrimisil alınmaz”*.

Kanun'un 46. maddesinin 6. fıkrası ile 10. fıkrası arasındaki bu farklılık oldukça önemli bir sorunu beraberinde getirmektedir. Zira özel hukuk kişisinin mülkiyetinde olan bir taşınmaz üzerinde işletme faaliyetlerinde bulunmak isteyen ruhsat sahipleri kamulaştırma bedeli ve diğer masrafları karşılamak zorundayken, devletin hüküm ve tasarrufu altındaki taşınmazlar ile hazinenin özel mülkiyetindeki taşınmazlar üzerinde işletme faaliyetlerinde bulunmak isteyen ruhsat sahipleri kira, ecrimisil gibi herhangi bir bedel ödemek

¹⁰⁷ BÜYÜKTAVŞAN, s. 42.

¹⁰⁸ AKYILMAZ/ SEZGİNER/ KAYA, s. 597-598; SOLMAZ, s. 24.

zorunda değildir¹⁰⁹. Bu durumda ruhsat sahipleri arasında makul olmayan mali yükümlülük farkı meydana gelmektedir¹¹⁰. Ancak Anayasa Mahkemesi söz konusu düzenlemenin “*madencilik faaliyetlerini geliştirmek, özendirme, teşvik etmek, alacağın tahsilini kolaylaştırmak gibi kamu yararı amacıyla*” getirildiğini ve bu hususta düzenleme yapma konusunda kanun koyucunun takdir yetkisinin olduğunu ifade ederek söz konusu hükmü hukuka aykırı görmemiştir¹¹¹.

Ruhsat sahipleri arasındaki eşitsizliğin dengelenmesi amacıyla Maden Kanunu’nun 14. maddesine 5995 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹¹² ile “*hazinenin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde yapılacak madencilik faaliyetlerinden Devlet hakkı % 30 fazlasıyla alınır*” hükmü eklenmişti. Ancak 6592 sayılı Maden Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹¹³ ile yapılan değişiklikle bu hüküm kaldırılmıştır. Kanun’un gerekçesinde ilgili hükmün kaldırılmasına dair bir açıklama yer almasa da, genel olarak söz konusu maddede yapılan değişikliklerle devlet haklarının belirlenmesi hususunda uygulama birliği sağlandığı ifade edilmiştir¹¹⁴. Şu an için Maden Kanunu’nda ruhsat sahipleri arasında meydana gelen eşitsizliği dengeleyici bir mekanizma bulunmamaktadır.

2.5. Kamulaştırılan Taşınmazın Kullanılması

Maden Kanunu’nun 46. maddesi uyarınca kamulaştırılan taşınmaz Hazine adına tescil edilmekte ve işletme ruhsat sahibine tahsis edilmektedir.

¹⁰⁹ ÇEVİKÇELİK, s. 149; “...Tüm bu düzenlemelerin birlikte değerlendirilmesi sonucunda, davacı şirketin uyumsuzluk konusu hazine taşınmazını, Maden Kanunu hükümlerine göre Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden Dairesi Başkanlığından almış olduğu işletme ruhsatına dayanarak kullandığı, maden işletme ruhsatında belirtilen saha içindeki çalışmalarından dolayı füzuli şağil olarak nitelendirmesinin mümkün olmadığı, dolayısıyla ecrimisil istenilmesinde mevzuata uyarlık bulunmadığı anlaşıldığından, İstanbul 2. İdare Mahkemesinin, davacıyı füzuli şağil olarak nitelendirmesinde yasal isabet görülmemiştir...” Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 16.02.1996, E. 1994/401, K. 1996/92, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; Aynı yönde bkz. Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, T. 29.03.2011, E. 2011/1651, K. 2011/3839, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

¹¹⁰ GÜLAN, (2008), s. 203.

¹¹¹ Anayasa Mahkemesi, T. 15.01.2009, E. 2004/70, K. 2009/7, 11.06.2009 tarih ve 27255 sayılı Resmi Gazete.

¹¹² 24.06.2010 tarih ve 27621 sayılı Resmi Gazete.

¹¹³ 18.02.2015 tarih ve 29271 sayılı Resmi Gazete.

¹¹⁴ “...Devlet haklarının belirlenmesi ve Genel Müdürlükçe duyurulması sağlanarak emsal fiyatlarda uygulama birliği sağlanmıştır...”

Kamulaştırılan taşınmazın mülkiyeti Hazineye aittir. Madencilik faaliyetleri sona erdiğinde taşınmaz mülkiyeti Hazineye kalmaya devam edecektir¹¹⁵. Tahsis işlemi, kamulaştırma işlemi ile Hazine adına tescil edilen taşınmazın, mülkiyeti Hazineye kalmak kaydıyla, madencilik faaliyetlerinde kullanılmak amacıyla ruhsat sahibine bırakılmasına yönelik bir idari işlemdir¹¹⁶.

Kamulaştırılan taşınmaz, “*ruhsat hukuku devam ettiği sürece*” ruhsat sahibine tahsis edilecektir (MK m.46/7). Tahsis süresi, işletme ruhsat süresi ile sınırlıdır. İşletme ruhsatının herhangi bir şekilde sona ermesi halinde tahsis işlemi de sona erecektir. Keza işletme ruhsatının devri halinde tahsis işleminin devralan adına değişmesi gerekmektedir¹¹⁷.

Kamulaştırılan taşınmazın kamulaştırma amacına uygun olarak kullanılması gerekmektedir¹¹⁸. “*Ruhsat sahibinin kamulaştırılan alanı kamulaştırma amacı dışında kullanması ve/veya ruhsat alanını madencilik faaliyetleri dışında kullanması ve/veya kullandırması*” haksız yere hak iktisabı sayılır ve bu hususta verilecek beyanlar gerçek dışı ve yanıltıcı beyan olarak kabul edilir (MK m. 10/7). Bununla birlikte ruhsat sahibi lehine kamulaştırılan taşınmazda, kamulaştırma amacı dışında yürütülen faaliyetler durdurulacaktır (MY m. 75/4).

2.6. Mal Sahibinin Geri Alma Hakkı

Mal sahibinin taşınmazı geri alma hakkı, kural olarak, özel hukuk kişileri lehine yapılacak kamulaştırmalar için de geçerlidir¹¹⁹. Eski malik, kendisine yapılan bildirimden itibaren altı ay içinde geri alma hakkını kullanabilir. Ancak altı ay içerisinde geri alma hakkının kullanılmaması üzerine, taşınmaz Hazineye kalacaktır (MK m.46/8).

SONUÇ

Maden arama veya işletme ruhsatı almak ruhsat sahibine, özel hukuk kişisinin mülkiyetinde olan ruhsat alanında madencilik faaliyetlerinde

¹¹⁵ GÜLAN, (2008), s. 202-203.

¹¹⁶ KIRBAŞ, s. 135; ONAR, Cilt II, s. 1345; Tahsis, genel olarak, idari bir işlemle gerçekleşmektedir. Bununla birlikte hukukumuzda kanun, yönetmelik, imar planları ve idari sözleşmeler ile tahsis müessesesinin ortaya çıktığı da görülmektedir. GÜLAN, (1999), s. 98-99; ONAR, Cilt II, s. 1345-1349.

¹¹⁷ Zira kamulaştırılan taşınmazın ruhsat sahibine tahsisi ile işletme ruhsatına bağlı eşyaya bağlı borç statüsü yaratılmaktadır. TOPALOĞLU, (2011), s. 334; GÖĞER, s. 173.

¹¹⁸ FINDIKLIGİL, s. 104; ÖZYÖRÜK, s. 97.

¹¹⁹ FINDIKLIGİL, s. 104.

bulunma hususunda yetki vermemektedir. Ruhsat sahibinin özel mülkiyete tabi ruhsat alanındaki madencilik faaliyetlerinin hukuka uygun sayılabilmesi için Maden Kanunu'nun 46. maddesi uyarınca lehine irtifak ve/veya intifa hakkı tesis edilmesi veya söz konusu taşınmazın kamulaştırılması gerekmektedir. Ruhsat sahibi lehine taşınmaz üzerinde irtifak veya intifa hakkı tesis edilmesi malikin mülkiyet hakkını sınırlarken, ruhsat alanının ruhsat sahibi lehine kamulaştırılması malikin mülkiyet hakkını sona erdirmektedir. Dolayısıyla kamulaştırma yoluna, Anayasa ve diğer mevzuat hükümleri doğrultusunda son çare olarak başvurulmalıdır.

Maden hukukunda kamulaştırma usulüne yalnızca işletme ruhsatı aşamasında ve işletme faaliyetleri için gerek duyulduğu takdirde başvurulabilmektedir. Ancak kamulaştırma usulüne başvurulmadan önce, ruhsat sahibi lehine irtifak ve/veya intifa hakkının tesis edilmesinin işletme faaliyetleri açısından yeterli olup olmayacağı değerlendirilmelidir.

Mevzuatımızda idarenin işleyişini ve karar alma sürecini düzenleyen genel idari usul kanunu şu an için bulunmamaktadır. Ancak çeşitli kanunlarda idari usule ilişkin düzenlemelere rastlanabilmektedir. Kamulaştırma işleminin idarece tesis edilmesine ilişkin aşamalar ise Kamulaştırma Kanunu'nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maden hukukunda işletme ruhsat alanlarının kamulaştırılmasında Kamulaştırma Kanunu'nun uygulanacağı ifade edilmekle birlikte, Kanun'un 46. maddesinde birtakım ayrık düzenlemelere yer verilmiştir.

Gerek kamulaştırma talep edilebilecek madenlerin sınırlandırılması, gerek kamulaştırma masraf ve bedelinin ruhsat sahibi tarafından karşılanması, gerekse mal sahibinin taşınmazı geri alma hakkı noktalarında Maden Kanunu ile Kamulaştırma Kanunu arasında birtakım farklılıklar olsa da değişmeyen en önemli husus kamu yararı kararının alınmasıdır. Zira her ne kadar Maden Kanunu'nun 46. maddesinde öngörülen kamulaştırma usulü, özel hukuk kişileri lehine yapılacak kamulaştırmanın bir örneğini teşkil etse de yetkili idare tarafından kamu yararı kararı alınması bir gerekliliktir. Zira kamu yararı kararı, idarenin cebren özel mülkiyete müdahale etmesine izin vererek söz konusu müdahaleyi hukuka uygun hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

- AKYILMAZ, Bahtiyar/ SEZGİNER, Murat/ KAYA, Cemil: **Türk İdare Hukuku**, Yenilenmiş 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- ARTUKMAÇ, Sadık: **Kamulaştırma Hukuku**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1977.
- ATAY, Ender Ethem: **İdare Hukuku**, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.
- AZRAK, Ali Ülkü: “Türkiye’de Madenlerin Hukuki Rejimi Üzerine Düşünceler”, **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 1980, s. 3-9.
- BÜYÜKTAVŞAN, Muhammed Taha: Kamulaştırmada Malikin Hakları ve Yükümlülükleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- ÇAĞATAY, S. Seda/ ALİEFENDİOĞLU, Yeşim: “Metal Madencilik Faaliyetleri Arazi Edinim Süreci: Erzincan İli İliç İlçesi, Çöpler Altın Madeni”, **Social Sciences Research Journal**, Volume 8, Issue 1, March 2019, s. 223-241.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan: “Kamulaştırma İşleminin İptali ve Mülkiyetin Âkibeti”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 69, Sayı 1-2, Aralık 2011, s. 453-466.
- ÇAKMAK, Naci Münci: **İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.
- ÇANGA, Halit Erol: **5177 Sayılı Açıklamalı Maden Kanunu ve Yönetmelikleri**, Yurt Madenciliğini Geliştirme Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.
- ÇEVİKÇELİK, Muradiye: **Türk İdare Hukukunda Maden İşletme ve Rödovans Sözleşmeleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- ÇİTİL, Bünyamin: **Tüm Yönleriyle Maden Hukuku (Cumhurbaşkanlığı Sistemi KHK ve Kararnameleri Işığında)**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- DURAN, Lütfi: **Türkiye İdaresinin Sorumluluğu Sorumluluğunun Temeli ve Sebepleri Sorumluluğa Yol Açan Olgular**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 138, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974.

- DÜREN, Akın: **Devletin Mülkiyete El Atmasından Doğan Tazmin Yükümlülüğü**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977.
- ERDOĞAN, Kemal: **Rödöfans Sözleşmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü: Maden Terimleri Sözlüğü <http://www.etimaden.gov.tr/maden-terimleri-sozlugu/m-harfi-ile-baslayanlar#>, Erişim Tarihi: 25.08.2019.
- FINDIKLIGİL, Yavuz: **Maden Hukuku**, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1966.
- GÖĞER, Erdoğan: **Maden Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.
- GÖVEN, Yusuf: “Kamulaştırma İşlemlerinde “Kamu Yararı””, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 1, Ocak 1999, s. 247-262.
- GÖZLER, Kemal: **İdare Hukuku Dersleri**, Güncellenmiş 21. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2019.
- GÜLAN, Aydın: Kamu Hizmeti ve Görülüş Usulleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.
- GÜLAN, Aydın: **Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tabi Olduğu Hukuki Rejim**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.
- GÜLAN, Aydın: **Maden İdare Hukukumuzun Ana İlkeleri ve Temel Müesseseleri Mevzuat ve Yargı kararları Işığında Eleştirel Bir Yaklaşım Denemesi**, Lamure, İstanbul, 2008.
- GÜNAY, Ömer: **Maden Hukuku Kavramlar- İlkeler- Tanımlar (Güncel Danıştay Kararlarıyla)**, Güncellenmiş İkinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Nisan 2017.
- GÜNDAY, Metin: **İdare Hukuku**, 11. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017.
- İNCEOĞLU, Sibel: “Anayasa ve Kanunlarda Kamulaştırmanın Düzenlenişi”, **Argumentum**, Cilt 1, Sayı 5, Aralık 1990, s. 70-76.
- KALABALIK, Halil: “Genel İdari Usül Kanunu Bulunmayan Ülkemizde Kanunla Usüle Bağlanmış Bir İşlem: Kamulaştırma Üzerine Bir İnceleme”, **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, 1998, s. 299-346.
- KARAHANOGULLARI, Onur: **Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)**, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- KAYA, Cemil: “Kiracıların Sübjektif Dava Ehliyeti Konusunda Danıştay

- Kararlarının Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 69, Sayı 1-2, 2011, s. 335-347.
- KAYA, Cemil: **Kararlarından Hareketle Kamu Yararı Kavramına Danıştay’ın Bakışı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- KIRATLI, Metin: “İdarenin Bayındırlık Hizmetleri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXVII, Sayı 4, Aralık 1972, s.53-81.
- KIRBAŞ, Sadık: **Devlet Malları**, İkinci Baskı, Adım Yayıncılık, Ankara, 1988.
- KIZIL (Erkelli), Neşe: “Kamulaştırma Fenomeni”, **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, Prof. Dr. Lütfi Duran’a Armağan Özel Sayısı, Cilt 9, Sayı 1-3, 1988, s. 209-216.
- KUTLU GÜRSEL, Meltem: “Teknoloji Geliştirme Bölgesinde Kamulaştırma ve Ruhsat(İzin) Verme Yetkisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 9, Özel Sayı, 2017, s. 999-1018.
- KUTLU, Meltem: **İdari Bir İşlem Olarak Kamulaştırma ve İptal Davası**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, No: 24, Ankara, 1992.
- ONAR, Sıddık Sami: **İdare Hukukunun Umumî Esasları**, Cilt II, 3. Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966.
- ONAR, Sıddık Sami: **İdare Hukukunun Umumî Esasları**, Cilt III, 3. Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966.
- ÖZDAMAR, Demet: “Maden Hakkı ve Maden İrtifakı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını: Prof. Dr. Mahmut Tefvik BİRSEL’e Armağan**, 2001, s. 319-335.
- ÖZTOPRAK, Sezin: **(6592 Sayılı Kanun İle Yapılan Değişikliklerle Kömür Ocaklarının Özel Hukuk Kişileri Tarafından İşletilmesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.
- ÖZYÖRÜK, Mukbil: **Kamulaştırma Hukuku**, Günay Matbaacılık, Ankara, 1948.
- SOLMAZ, Eren: **Kamulaştırma Hukukunda Malikin Geri Alma Hakkı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- SÖYLER, İlhami: “Kamu Malları Teorisi Açısından Devletin Hüküm ve Tasarrufundaki Yerler”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 83, 2011, s. 57-68.

- ŞAHİN, Cenk: “Kamulaştırma”, İl Han Özay, **Günışığında Yönetim İçinde**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.
- ŞİMŞEK, Suat: “Kamu Mallarının Özel Mülkiyete Konu Olmaması İlkesinin Mülkiyet Hukukuna Yansımaları”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 92, 2014, s. 93-115.
- TANRIVERMİŞ, Harun: “Madencilik Faaliyetlerinde Arazi Edinimi, kamulaştırma ve Değerleme Üzerine”, **Madencilik Türkiye Dergisi**, Sayı 75, 2018, s. 156-166.
- TELLİ, Serap: **İdare Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Madenler**, S Yayınları, Ankara, 1989.
- TEZCAN, Murat: “Kamulaştırma Yoluyla Mülkiyet Transferi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 108, 2013, s. 377-382.
- TOPALOĞLU, Mustafa: **Maden Hukuku**, Karahan Kitabevi, Adana, 2011.
- TOPALOĞLU, Mustafa: “Yeni Yasal Düzenleme ve Maden İrtifakları”, **Türkiye Madenciler Derneği Sektörden Haberler Bülteni**, Sayı 58, 2015, s. 76-80.
- TÜRK, Hikmet Sami: “Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun Üzerinde Açıklamalar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 36, Sayı 1-4, Ocak 1979, s.83-119.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM): Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss544.pdf> (Erişim tarihi: 10.09.2019).
- ULUSAN, İlhan: “Alman Kamu Hukukunda Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 43, S. 1-4, 1977, s. 101-130.
- YILDIRIM, Turan: “Kamulaştırmadan Vazgeçme”, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, Sayı 101, 2013, s. 7-23.
- YILDIZ, Taşkın Deniz: “Türk Maden Mevzuatı Evriminde Madenlerin Mülkiyeti ve Rejimi”, **22rd International Mining Congress & Exhibition of Turkey**, 16-19 Nisan 2019, Antalya, s. 1959-1980.
- ZEVKLİLER, Aydın: “Kamulaştırma, Satımın Özel Bir Çeşidi Midir?”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: Prof. Dr. Osman Fazıl Berki’ye Armağan**, No: 411, Ankara, 1977, s. 935-958.